

MILAN ROĆEN, MINISTAR INOSTRANIH POSLOVA CRNE GORE:
(Izlaganje na Svečanoj akademiji povodom 105. godišnjice od
uspostavljanja diplomatskih odnosa Crne Gore i SAD,
Podgorica, 24.06.2010.)

Uvaženi gospodine Rektore,
Uvaženi ambasadore Mur,
Uvaženi istoričari, profesori Univerziteta,
Ekselencije,
Dragi gosti,
Dame i gospodo,

Sve vas srdačno pozdravljam. Želim da izrazim zahvalnost Univerzitetu Crne Gore i Istorijском Institutu za organizaciju ovog skupa, u koju je bilo uključeno i Ministarstvo inostranih poslova Crne Gore.

Ovaj skup se održava u "Nedjelji istorije američko–crnogorskih diplomatskih odnosa". Zahvalan sam američkoj Ambasadi za organizovanje niza manifestacija kojima se obilježava 105. godišnjica od uspostavljanja diplomatskih odnosa između naših zemalja. Malo je država u svijetu koje se mogu pohvaliti tako dugom tradicijom međusobnog uvažavanja kao mala Crna Gora i velika Amerika. Želim i ovom prigodom da ponovim – Amerika je velika ne samo zato što je zaista velika, već i zato što se tako odnosi prema malim narodima i malim državama, kao što je crnogorski narod i Crna Gora.

Diplomatski odnosi između Crne Gore i Amerike prvi put su uspostavljeni 30. oktobra 1905. godine, na dan kada je crnogorskom Knjazu Nikoli svoja akreditivna pisma predao američki izvanredni poslanik i opunomoćeni ministar Džon Džekson. I ponovo, prije četiri godine, 7. avgusta 2006., razmjenom pisama predsjednika Crne Gore Filipa Vučanovića i predsjednika SAD Džordža Buša, nakon što je Amerika priznala suverenu i nezavisnu Crnu Goru 12. juna te godine. Prvi američki ambasador u Crnoj Gori, Roderik Mur, stupio je na dužnost 19. septembra 2007. godine. Od Džeksona, do Mura, više od jednog vijeka, dug period koji će biti inspiracija za mnoge istoričare, i druge naučne poslenike. Svakako, i za diplome. Za mnoge koji tek ulaze u svijet istorijske nauke, i diplomatiјe, ili koji se još nijesu ni rodili. Ali, imaće od koga da uče. Od vas koji ste danas prisutni ovdje, i koji ćete dodatno osvijetliti period od 1905. do 1918., od uspostavljanja diplomatskih odnosa Amerike i Crne Gore, do njenog brisanja sa svjetske geografske i političke mape, od ponovne obnove crnogorske državnosti do danas. Duboko se

klanjam pred istaknutim crnogorskim, američkim, srpskim i italijanskim profesorima Univerziteta i naučnicima, ovdje prisutnima, koji će na liniji već priznatog svog naučnog istraživanja i interesovanja, sa ove istorijske distance vjerujem još jače osvijetliti to vrijeme. I današnjim generacijama, posebno onima koji imaju čast i obavezu da se danas bave poslovima jačanja i unapređenja bilateralnih odnosa između Podgorice i Vašingtona – pomoći da bolje razumiju taj istorijski kontekst. I da kvalitetnije obavljaju tu svoju dužnost, u zajedničkom interesu.

Malu Knjaževinu Crnu Goru uvažile su tada sve svjetske sile, među kojima i Amerika. Zašto kasnije od drugih, o tome je već dosta rečeno i napisano, o tome će biti riječi i na ovom skupu. Istoričar Radoslav Raspopović u knjizi "Crna Gora i SAD u dokumentima Nacionalnog arhiva u Vašingtonu 1905 – 1918.", tek izašloj iz štampe, koju je priredio ovim povodom, tvrdi da je "politički koncept koji je na početku 20. vijeka Ameriku izvodio iz izolacionizma i uvodio u svjetska zbivanja, uz nenapuštanje koncepta "Amerika Amerikancima", zahtijevao i uspostavljanje diplomatskih odnosa i dobre političke saradnje, kako sa velikim, tako i sa malim evropskim zemljama, kakva je bila i Crna Gora..." Isto tako, i zašto je baš Amerika sve do početka 1921. godine, prihvatala akreditaciju diplomatskog predstavnika Crne Gore, iako Crne Gore već odavno, nažalost, nije bilo. Sigurno će se još dugo raspravljati o razlozima nestanka crnogorske države i o detronizaciji Dinastije Petrovića, kao i Podgoričkoj Skupštini kao istorijskom primjeru zloupotrebe naroda u političke i druge svrhe, sa tragičnim posljedicama po jedan narod i po jednu državu. Ne znamo da li je baš taj slučaj Crne Gore, koji ostaje kao istorijska mrlja na savjeti ključnih sudionika toga vremena, poslužio američkom predsjedniku Vudrou Vilsonu da se zdušno zalaže za formiranje organizacije Društva naroda, preteče Ujedinjenih Nacija. Ali jeste Amerikancu Vitni Vorenu, učesniku Mirovne konferencije u Parizu, da 1922. godine napiše knjigu "Crna Gora – zločin Mirovne konferencije". U završnom dijelu, napisao je, između ostalog: "Crna Gora ne može biti osvojena. Ona će nastaviti da se bori dok ne izbori svoj povratak, pa makar to trajalo i čitav vijek... Kad snage slobode i pravde iznutra i spolja počnu da djeluju u harmoniji, Crna Gora će biti obnovljena." I obnovljena je Crna Gora nakon 88 godina mirnim putem, na referendumu održanom po najvišim savremenim demokratskim standardima, 21. maja 2006. godine. Po prvi put u dugoj istoriji Balkana stvorena je jedna moderna država na taj način.

U predgovoru pomenute knjige Radoslava Raspopovića, ambasador Roderik Mur je između ostalog napisao: "...otkad živim u Crnoj Gori shvatio sam u koliko velikoj mjeri istorija i dalje oblikuje i utiče na odnose između naše dvije zemlje i naša dva naroda..." Napisao je i još jednu rečenicu, koja će se, vjerujem, često citirati: "...Crna Gora (je) proizvela više istorije po

kvadratnom kilometru teritorije nego bilo koja druga zemlja u Evropi – izuzev, možda, Vatikana.” Od nestanka do obnove državnosti i statusa najmlađe članice Ujedinjenih Nacija, Crna Gora je strpljivo čekala taj trenutak koji je predvidio Vitni Voren, kroz razne državne aranžmane na jugoslovenskim prostorima. I u tim vremenima nikada nijesu pokidane veze između Crne Gore i Amerike. Parafraziraču opet ambasadora Mura, koji je sigurno u pravu kada tvrdi da je procenat crnogorskih emigranata koji su se vratili kući da ovdje prožive svoju starost mnogo veći nego kod bilo koje druge grupe emigranata u SAD, i da su priče koje su oni ispričali o svom boravku u Americi, koje su prenošene sa generacije na generaciju, stvarale rezidualnu vezu sa Amerikom i kod Crnogoraca koji je nikada nijesu posjetili. Crnogorska emigracija u Americi svih nacionalnosti i generacija i danas je neraskidiva spona crnogorsko–američkih veza.

Podsjetiću da su SAD još u vrijeme Titove Jugoslavije 70–tih godina otvorile Američki kulturni centar u Titogradu, a 2002. u Podgorici Američki konzulat. Polovinom 90–tih godina u Vašingtonu je otvoreno Crnogorsko–trgovinsko predstavništvo, a 08. decembra 2006. godine prvi ambasador Crne Gore Miodrag Vlahović uručio je akreditivna pisma američkom predsjedniku Džordžu Bušu, 88 godina nakon imenovanja prvog diplomatskog predstavnika u Vašingtonu Anta Gvozdenovića. Crna Gora je 2007. godine otvorila Generalni konzulat u Njujorku, a početkom ove godine i prvi počasni Konzulat u državi Kolorado, na čijem je čelu potomak istaknutog crnogorskog rodoljuba Vasa Ćukovića, američki državljanin Stiven Ćuković. Ove istorijske činjenice toga i savremenog doba prosto su neodvojive, i govore same za sebe.

Zaista su u pravu naši istoričari Živko Andrijašević i Šerbo Rastoder kada u knjizi “Crna Gora i velike sile” tvrde “...da su Crnogorci prije otkrili Ameriku, nego što je Amerika otkrila Crnu Goru...” Neki od njih i prije nego što je na Berlinskom kongresu 1878. potvrđena crnogorska nezavisnost. Već je svima poznat fakt da se početkom 20. vijeka, samo u nekoliko godina, u Ameriku iselilo oko 50% radno sposobnog stanovništva Crne Gore, ili oko 10% tadašnje ukupne populacije. Ulazili su u Ameriku preko čuvenog ostrva Elis, nastavljajući put širom Amerike da rade u zemlji koja je doživljavala najveći ekonomski procvat u istoriji. Danas crnogorski građani od 21. jula prošle godine dobijaju američke vize ovdje, u Podgorici, u američkoj Ambasadi. I to je još jedan istorijski fakt, po kojem će biti zapamćen ambasador Mur, i njegova misija u Crnoj Gori.

Ako su Crnogorci u 19. vijeku prije otkrili Ameriku nego ona nas, onda možemo reći i da je Amerika potkraj 20. vijeka otkrila Crnu Goru. Praktično od prvog dana demokratskog zaokreta u Crnoj Gori, u drugoj polovini 90–tih, Vašington je pružio snažnu političku i finansijsku podršku Crnoj Gori, bez

koje ne bi bilo današnje Crne Gore. Od 2001. godine do danas bespovratna pomoć Crnoj Gori iznosi skoro 300 miliona dolara, po čemu je na trećem mjestu u svijetu *per capita*, nakon Izraela i Egipta.

Imao sam izuzetnu čast da, tokom više od jedne decenije, u svojstvu diplomatskog savjetnika predsjednika Mila Đukanovića, i kasnije kao ministar inostranih poslova, budem svjedok i učesnik gotovo svih najvažnijih bilateralnih susreta između Podgorice i Vašingtona, u Crnoj Gori, u Americi, kao i u trećim zemljama, i na raznim međunarodnim skupovima. I u prelomnim događajima za Crnu Goru, i u vrijeme uspona naših odnosa nakon ponovnog međunarodnog priznanja Crne Gore. Vjerujem da u Crnoj Gori nema toga ko ne pamti odlučnu izjavu podrške specijalnog izaslanika američkog predsjednika za Balkan Roberta Gelbarda polovinom januara 1998. godine u Podgorici. Po prvi put ću javno sa vama podijeliti i neke impresije iz razgovora predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića i američkog predsjednika Bila Klintona, u junu 1999. godine, u Ljubljani. "Pa i ne izgledate tako loše za nekog ko je stalno na tankoj žici", počeo je predsjednik Clinton razgovor u prijateljskom tonu. "Ne znam kako izgledam, ali vjerujte mi da je ta žica vrlo tanka", odgovorio je predsjednik Đukanović. Taj susret je umnogome opredijelio sudbinu Crne Gore. Dozvolite mi da pomenem i prvu posjetu iz SAD u istoriji naših odnosa na ministarskom nivou – posjetu sekretara za odbranu SAD Donalda Ramsfelda 26. septembra 2006. Kao i posjetu zamjenika državnog sekretara Džejmsa Stajnberga 17. maja 2009. godine. Nakon obnove državnosti, Vašington su zvanično posjetili predsjednik Crne Gore Filip Vujanović, predsjednik Parlamenta Ranko Krivokapić, kao i premijer Milo Đukanović, januara ove godine. Učestale su i posjete predstavnika američke administracije i Kongresa Crnoj Gori, kao i posjete na raznim nivoima iz Crne Gore. To je potvrda partnerstva i prijateljstva koje danas gradimo.

Zahvaljujući takvim odnosima, Crna Gora je ostvarila snažan progres u demokratskoj transformaciji na unutrašnjem planu, kao i u evropskoj i evroatlantskoj integraciji. Ekspertska i druga pomoć Amerike, partnerstvo sa američkom državom Mejn i drugi vidovi saradnje, podstakli su reforme u oblasti odbrane, vladavine prava, osposobljavanja institucija za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije i drugih nus pojava od kojih nije imuno nijedno društvo. Posebno je za nas značajna podrška Amerike na putu ka članstvu u NATO. Crna Gora je već u MAP, u predvorju Alijanse. Mi vjerujemo da je to formula trajne stabilnosti našeg regiona. Sve je ovo preduslov za privlačenje američkih i drugih stranih investicija, za podizanje životnog standarda i za bolji život svih naših građana. Za dalje učvršćenje multietničkog sklada u Crnoj Gori, i za izgradnju naše mlade države na onim vrijednostima na kojima se temelji viševjekovno američko demokratsko

društvo i savremena evropska civilizacija. Sve to preporučilo je Crnu Goru da danas igra veoma važnu ulogu u regionu, kao zemlja koja nema otvorenih pitanja sa susjedima. Amerika je jedna od zemalja koja nam pomaže da u skladu sa svojim kapacitetima, i svojim realnim mogućnostima budemo dio progresivnog svjetskog pokreta u procesu traženja odgovora na savremene izazove. Nije zato slučajno što su od marta ove godine u ISAF Misiji u Avganistanu i crnogorski vojnici. Možda je ovo prilika da se podsjetimo i na prvu mirovnu misiju u istoriji u kojoj je učestvovala Crna Gora 1897. godine na Kritu, na preporuku tadašnjih velikih sila. Navodim to kao ilustraciju sa kakvim se izazovima suočavao svijet prije nešto više od jednog vijeka, i sa kakvima se suočava danas. I da povučemo paralelu o američkom prisustvu u Evropi prije 105. godina kada smo uspostavili diplomatske odnose, i danas. Zato i pozdravljamo sve vidnije prisustvo Amerike, zajedno sa svojim evropskim i drugim partnerima, u našem regionu. Siguran sam da će nam to svima pomoći da se i preostala otvorena pitanja na Zapadnom Balkanu riješe isključivo mirnim putem, u diplomatskoj i političkoj ravni.

Možda bih se na nekom drugom mjestu i drugom prilikom usudio i da više govorim o istoriji, ali se zaista pred vama, istaknutim naučnicima, profesorima, ne usuđujem da to činim. Ostaje mi da vam poželim uspješan rad, i našim dragim gostima što prijatniji boravak u Crnoj Gori.

Hvala vam na pažnji!